

SUPPLEMENT

תפלת גשם

The משנה in מסכת תענית teaches us what must be recited on עצרת in order to begin adding משיב הרוח to the second ברכה of שמונה עשרה.

מסכת תענית פרק א' משנה א' – מאימתי מזכירין גבורות גשמים. רבי אליעזר אומר, מיום טוב הראשון של חג. רבי יהושע אומר, מיום טוב האחרון של חג. אמר לו רבי יהושע. הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג, למה מזכיר. אמר לו רבי אליעזר, אף אני לא אמרתי לשאול, אלא להזכיר, משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו. אמר לו, אם כן, לעולם יהא מזכיר:

The שלחן ערוך provides further details:

שלחן ערוך אורח חיים סימן קיד' – א' – מתחילין לומר בברכה שניה משיב הרוח ומוריד הגשם בתפלת מוסף של י"ט האחרון של חג ואין פוסקין עד תפלת מוסף של י"ט הראשון של פסח: ב אסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"צ. (וי"א שקודם שמתחילין מוסף מכריז השמש משיב הרוח וכו' כדי שהצבור יזכירו בתפלתן וכן נוהגין) (מרדכי רפ"ק דתענית). הלכך אף אם הוא חולה או אנוס לא יקדים תפלתו לתפלת הצבור לפי שאסור להזכיר עד שיאמר ש"צ אבל אם יודע שהכריז ש"צ אעפ"י שהוא לא שמע מזכיר ומטעם זה הבא לב"ה והצבור התחילו להתפלל יתפלל ויזכיר אע"פ שהוא לא שמע מש"צ:

It is important to note that the שולחן ערוך makes no mention of תפלת גשם. Why not? Because תפלת גשם is a פיוט that does not need to be recited in order to fulfill the Halachic requirements but was composed to merely to enhance the Halachic requirements. This explains why תפלת גשם is not found in some well known סידורים and is not universally recited. It is not found in the סידור הertz, the סידור עבודת ישראל, the סידור Hirsch and סידור אוצר תפילות. It is further not found in many ancients סידורים.

The ספר המנהגים (circa 1300's) is one ancient ספר that does mention תפלת גשם

ספר המנהגים (טירנא) שמיני עצרת ד"ה שחרית, יוצר – מהר"ם היה אומר משיב הרוח ומוריד הגשם צ' פעמים כדי שיהא רגיל כך, והוא ל' יום, כי בכל יום ג' תפילות ואז בספק אין צריך לחזור. ש"צ אומר מגן אבות עד ומגן. ומתחיל אף ברי וכו'. אתה גבור עד אתה רב להושיע. יטריח וכו'. קהל, אפיק מען וכו'. וש"צ אלקינו זכור אב וכו' עד בצדקם חון חשרת מים, שאתה הוא ה' אלקינו ואלקי אבותינו משיב הרוח ומוריד הגשם. לברכה וכו' מכלכל חיים וכו', [ואומר] את מוסף יום שמיני העצרת הזה וכו' כאמור ביום השמיני וכו'. ותערב

לפניך ועולין לדוכן. וקדיש שלם. אין כאלקינו ועלינו לשבח וקדיש דיתום.

Contrast the ספר המנהגים with ספר שבולי הלקט which is from the same historical period:

ספר שבולי הלקט סדר חג הסוכות סימן שעב – ובמוסף מזכירין גבורת גשמים. ומצאתי במנהגות אישפירא שמכריזו החזן בפני הקהל קודם תפלת המוסף משיב הרוח והצבור עונין לברכה כדרך שנוהגין בהכרזת ראש חדש. וכיון שמתחילין להזכיר שוב אינו פוסק. ויש שנוהגין שלא להזכיר משיב הרוח במוסף בלחש עד שישמעו תחלה מפי החזן כשמסדיר את התפלה בקול ואז אומר החזן שאתה הוא ה' אלקינו משיב הרוח ומוריד הגשם לברכה ולא לקללה לחיים ולא למות לשובע ולא לרעב לרצון ולא לרזון, ממית ומחיה ואין דומה לך בא"י מחיה המתים:

Here is a description of another מנהג:

הגהות אשרי מסכת תענית פרק א' סימן א' – ובמוסף מזכיר שליח צבור משיב הרוח ומוריד הגשם ואין היחידים בצבור מתפללין משיב הרוח ומוריד הגשם אלא במנחה. ויש נוהגים שלאחר קריאת התורה וקדיש מיד אומר שליח צבור בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ושוב פותח שליח צבור וגם העם מתפללין בלחש מגן ומחיה ואומר משיב הרוח ומוריד הגשם.

It is possible that the פיוט that is known as תפלת גשם may have gained more acceptance in the 20th Century because of the settlement and establishment of the State of Israel.

One of the exercises that one can perform while studying פיוטים is to trace the Biblical and Midrashic origins of the phrases chosen by the פייטן. In the book נתיב בינה, a five volume treatise on תפלה authored by Rabbi Yissaschar Jacobsen, Rabbi Jacobsen provides the sources for many of the phrases in תפלת גשם:

אף ברי אתת שם שר מטר, להעביב ולהענין להריק ולהמטר,
 אף ברי אתת – איוב פרק לו פסוק יא – אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו:
 מים אפים גם היא לעטר, לבל יעצרו בנשיון שטר, אמונים גנון גם שואלי מטר
 אפים – שיר השירים פרק ו פסוק יא – אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל
 היא – דברים פרק לד פסוק ו – ויקבר אתו בני בארץ מואב
 בנשיון שטר – דברים פרק לב פסוק יח – צור ילדך תשי ותשכח א – ל מחללך

להבין את התפלה

אֱלֹקֵינוּ וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ,
זְכוֹר אֱבִי נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיךָ בְּמַיִם, בִּרְכָתוֹ כְּעֵץ שְׁתוּל עַל פְּלִי מַיִם,
אֱבִי – בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק יוֹ פֶּסוּק ה' – כִּי אֲבִי הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיךָ:
נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיךָ בְּמַיִם – שִׁיר הַשִּׁירִים פֶּרֶק א פֶּסוּק ד – מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה
גִּנְנָתוֹ הַצֵּלָתוֹ מֵאֵשׁ וּמַמַּיִם, דְּרִשְׁתּוֹ בְּזָרְעוֹ עַל כָּל מַיִם.
גִּנְנָתוֹ – יִשְׁעִיהוּ פֶּרֶק לֹא פֶּסוּק ה' – גִּנּוֹן וְהַצִּיל פֶּסַח וְהַמְלִיט
הַצֵּלָתוֹ מֵאֵשׁ – מֵאוֹר כְּשָׁדִים.
וּמַמַּיִם – בַּמַּעֲשֵׂה הַעֲקִידָה.
דְּרִשְׁתּוֹ בְּזָרְעוֹ עַל כָּל מַיִם – יִשְׁעִיהוּ פֶּרֶק לֹב פֶּסוּק כ' – אֲשֵׁרִיכֶם זֶרְעִי עַל כָּל מַיִם.
הַקָּהֵל עֹנָה: בְּעִבּוּרוֹ אֵל תִּמְנַע מַיִם.

זְכוֹר הַנּוֹלָד בְּבִשׁוּרֵת יִקַּח נָא מְעַט מַיִם, וְיִשְׁחַתּוּ לְהוֹרוֹ לְשִׁפְךָ דָּמוֹ בְּמַיִם,
בְּבִשׁוּרֵת יִקַּח נָא מְעַט מַיִם – בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק יח פֶּסוּק ד – יִקַּח נָא מְעַט מַיִם וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם
וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ:
לְשִׁפְךָ דָּמוֹ בְּמַיִם – דְּבָרִים פֶּרֶק יב פֶּסוּק טז – רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפַּכְנוּ כַּמַּיִם:
זֶהר גַּם הוּא לְשִׁפְךָ לֵב בְּמַיִם, חָפַר וּמָצָא בְּאֵרוֹת מַיִם.
זֶהר – לִשְׁוֹן זֵרִיזוֹת
חָפַר וּמָצָא בְּאֵרוֹת מַיִם – בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק כו פֶּסוּק יח – וַיִּשָּׁב יִצְחָק וַיַּחְפֵּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם
אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו.
הַקָּהֵל עֹנָה: בְּצִדְקוֹ הִזָּן חֲשֵׁרֵת מַיִם.
חֲשֵׁרֵת מַיִם – שְׁמוּאֵל ב פֶּרֶק כב פֶּסוּק יב – וַיִּשֶׁת חֲשֵׁךְ סְבִיבֹתָיו סְכוֹת חֲשֵׁרֵת מַיִם עֲבִי
שַׁחֲקִים:

זְכוֹר טָעַן מִקְלוֹ וְעִבֵּר יִרְדֵּן מַיִם, יָחַד לֵב וְגַל אֶבֶן מִפִּי בְּאֵר מַיִם,
טָעַן מִקְלוֹ וְעִבֵּר יִרְדֵּן מַיִם – בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק לֹב פֶּסוּק יא – כִּי בַמִּקְלֵי עִבְרַתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה
וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנֵי מַחֲנוֹת:
וְגַל אֶבֶן מִפִּי בְּאֵר מַיִם – בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק כט פֶּסוּק י – וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי
הַבְּאֵר וַיִּשָּׁק אֶת צֵאֵן לְבֵן אַחִי אֱמוֹ:
בְּנִצְבֵּק לֹא שָׁר בְּלוּל מֵאֵשׁ וּמַמַּיִם, לָכֵן הִבְטַחְתּוֹ הֵיִוֹת עִמּוֹ בְּאֵשׁ וּבְמַיִם.
הֵיִוֹת עִמּוֹ בְּאֵשׁ וּבְמַיִם – תְּהִלִּים פֶּרֶק סו פֶּסוּק יב – בָּאֵנוּ בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם וְתוֹצִיאֵנוּ לְרוּיָה:
הַקָּהֵל עֹנָה: בְּעִבּוּרוֹ אֵל תִּמְנַע מַיִם.

זְכוּר מְשׁוּי בְּתַבַּת גִּמְא מִן הַמַּיִם, נָמוּ דָּלָה דָּלָה וְהִשְׁקָה צֵאן מַיִם,
 מְשׁוּי בְּתַבַּת גִּמְא מִן הַמַּיִם – שְׁמוֹת פֶּרֶק ב פסוק י – וְתֹאמַר כִּי מִן הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ:
 דָּלָה דָּלָה וְהִשְׁקָה צֵאן מַיִם – שְׁמוֹת פֶּרֶק ב פסוק יט – וְתֹאמַרן אִישׁ מִצְרֵי הַצִּילָנוּ מִיַּד
 הָרַעִים וְגַם דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשַׁק אֶת הַצֵּאן:
 סְגוּלֵיךְ עֵת צָמְאוּ לַמַּיִם, עַל הַסֵּלַע הָךְ וַיֵּצְאוּ מַיִם.
 עַל הַסֵּלַע הָךְ וַיֵּצְאוּ מַיִם – שְׁמוֹת פֶּרֶק יז פסוק ו – וְהִכִּיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וּשְׁתַּה הָעַם
 הַקָּהָל עֹנָה: בְּצַדְקוֹ חֵן חֲשֵׁרֶת מַיִם.

זְכוּר פְּקִיד שְׁתּוֹת טוֹבֵל הַמֶּשׁ טְבִילוֹת בְּמַיִם, צוּעָה וּמְרַחֵץ כַּפָּיו בְּקִדּוּשׁ מַיִם,
 פְּקִיד שְׁתּוֹת – מִמוֹנָה עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנִּקְרָא אֲבָן שְׁתִּיָּה.
 צוּעָה – יִשְׁעִיהוּ פֶּרֶק סג פסוק א – מִי זֶה בָּא מֵאֲדוּם חֲמוּץ בַּגְּדִים מִבְּצֵרָה זֶה הַדּוֹר בִּלְבוּשׁוֹ
 צֵעָה בָּרַב כַּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בַּצַּדְקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ:
 קוֹרָא וּמְזֶה טְהֵרֶת מַיִם, רַחֵק מֵעַם פָּחוּ בְּמַיִם.
 פָּחוּ בְּמַיִם – בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק מט פסוק ד – פָּחוּ כַּמַּיִם אֵל תּוֹתֵר כִּי עֲלִית מִשְׁכַּבִּי אֲבִיךָ אִז
 חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶה
 הַקָּהָל עֹנָה: בְּעִבּוּרוֹ אֵל תִּמְנַע מַיִם.

זְכוּר לְשָׁנִים עֶשְׂרֵי שְׁבַטִים שֶׁהֶעֱבַרְתָּ בְּגִזְרַת מַיִם, שֶׁהִמְתַּקְתָּ לָמוֹ מְרִירוֹת מַיִם,
 בְּגִזְרַת מַיִם – תְּהַלִּים פֶּרֶק קלו פסוק יג – לְגֹזֵר יָם סוֹף לְגֹזְרִים כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ
 שֶׁהִמְתַּקְתָּ לָמוֹ מְרִירוֹת מַיִם – שְׁמוֹת פֶּרֶק טו פסוק כה – וַיִּשְׁלַךְ אֵל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם
 תַּוְלָדוֹתָם נִשְׁפָּד דָּמָם עֲלֵיךְ בְּמַיִם, תִּתְּפֵן כִּי נִפְשָׁנוּ אֶפְפוּ מַיִם.
 תִּתְּפֵן כִּי נִפְשָׁנוּ אֶפְפוּ מַיִם – תְּהַלִּים פֶּרֶק יח פסוק ה – אֶפְפוּנִי חֲבֵלֵי מוֹת וְנַחֲלֵי בִלְיַעַל
 יִבְעֲתוּנִי; מַיִם כִּינּוּי לְצָרוֹת.
 הַקָּהָל עֹנָה: בְּצַדְקָם חֵן חֲשֵׁרֶת מַיִם.
 שְׂאֵתָה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ, מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם,
 קָהָל וְחֹזֵן:
 לְבָרְכָה וְלֹא לְקַלְלָה (אָמֵן).
 לְחַיִּים וְלֹא לְמוֹת (אָמֵן).
 לְשֶׁבַע וְלֹא לְרֹזֵן (אָמֵן).